

SKOLOTĀJU APMIERINĀTĪBA AR DARBU – TALIS 2013 PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Teachers' Job Satisfaction: Findings From TALIS 2013 Study

Andrejs Geske

Antra Ozola

Latvijas Universitāte, Latvija

Abstract. *This paper examines teachers' satisfaction with their profession and work environment in relation to other environmental factors in schools. Latvian data from the OECD TALIS 2013 study are used in the data analysis. The aim of the study was to find out whether there is any relationship between teacher satisfaction with their work environment and profession and a variety of variables characterizing schools and students. The research question is: what are the most important factors associated with teachers' satisfaction with their job at school? Applied research methods are frequency analysis and measures of central tendency. The results of the research reveal that overall Latvian teachers are satisfied with their work environment, and teachers' job satisfaction is most influenced by positive and democratic school culture.*

Keywords: *OECD TALIS, OECD PISA, teachers' job satisfaction, attitude towards work.*

Ievads

Introduction

Skolotāju apmierinātība ar darbu ir nozīmīgs profesionālās efektivitātes rādītājs. Lai skolotāju apmierinātību ar savu darbu un profesiju paaugstinātu, nepieciešams noskaidrot faktorus, kas to ietekmē. OECD TALIS (Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Starptautiskais mācību vides pētījums) piedāvā datus par izglītības vidi skolās un skolotāju darbību, viedokli un pašsajūtu šajā vidē. Raksta mērķis ir noskaidrot, vai pastāv kādas sakarības starp skolotāju apmierinātību ar savu darba vidi un profesiju un dažādiem skoluun skolēnus raksturojošiem mainīgajiem. Pētnieciskais jautājums ir: kādi ir nozīmīgākie faktori, kas saistīti ar skolotāju apmierinātību ar savu darbu skolā? Izmantotās pētījuma metodes: frekvenču un centrālās tendences rādītāju analīze.

Skolotāju apmierinātība ar darbu

Teachers' Job Satisfaction

Plašā nozīmē apmierinātību ar darbu var definēt kā personas attieksmi pret darbu (Robbins, 2001) vai šaurāk – kā piepildījuma un apmierinājuma sajūtu no darba savā darbavietā (Locke, 1969). Tātad kopumā to var definēt kā mainīgo, kas parāda, cik pozitīvair darbinieku attieksme pret nodarbinātību organizācijā (Güleryüzetal., 2008).

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) TALIS (Teaching and Learning International Survey) pētījumā skolotāju apmierinātību ar darbu veido apmierinātība ar profesiju un apmierinātība ar pašreizējo darba vidi (OECD, 2014 A). Skolotāju apmierinātība ar darbu ir saistīta ar produktivitāti (Usopetal., 2013), attieksmi un centību ikdienas darbā ar bērniem (Capraraetal., 2003). Skolotājs, kas nav apmierināts ar savu darbu, var veikt nekvalitatīvu mācību darbu un veidot sliktas attiecības ar skolēniem, kam var būt negatīva ietekme uz skolas efektivitāti (Chieffo, 1991). Apmierinātība ar darbu ir svarīga pati par sevi, tā kā tā ir saistīta ar skolotāju nodarbinātības stabilitāti un apņemšanos godprātīgi darīt savu darbu (OECD, 2014 A).

Visbiežāk skolotāju apmierinātību veido šādi faktori: darba veids, darba apstākļi, personība un uzvedība, demogrāfiskais raksturojums, mijiedarbība ar skolēniem, spēja veicināt skolēnu attīstību, skolotāju autonomija, kultūra, skolas klimats u.c. (Josanov-Vrgovic, Pavlovic, 2014).

Kopumā TALIS 2013 pētījumā tika konstatēts, ka skolotāju apmierinātību ar darbu ietekmē dzimums, skolēnu īpatsvars ar uzvedības problēmām klasē, attiecības ar skolēniem un skolotāju uzskati, ka atsauksmes par viņu profesionālo darbību ietekmē mācību darbu (OECD, 2014 A).

Pētījuma metodoloģija *Research Methodology*

Pētījuma empīrisko bāzi veido OECD TALIS 2013 pētījuma rezultāti. Starptautiskais mācību vides pētījums (TALIS) vāc starptautiski salīdzināmus datus par mācību vidi un skolotāju darba apstākļiem skolās visā pasaulē. TALIS pētījuma mērķis ir sniegt ticamu, laicīgu un salīdzināmu informāciju no skolu praktiķu perspektīvas, lai palīdzētu valstīm pārskatīt un formulēt politiskos lēmumus kvalitatīvas skolotāju profesijas attīstībai. TALIS pētījums 2013. gadā Latvijā norisinājās vairākos segmentos. Pamatsegmentā tika aptaujāti pamatskolas vecāko klašu (ISCED 2 līmenis) skolotāji un viņu skolu direktori (OECD, 2014A). Šajā rakstā analizētie dati ir no otra pētījuma segmenta, kas tika saistīts ar OECD Starptautisko skolēnu novērtēšanas programmu SSNP 2012. Tas notika skolās, kurās 2012. gadā bija noticis SSNP pētījums. TALIS pētījuma SSNP segmenta tiešsaistes aptaujā Latvijā piedalījās 120 skolu 2092 skolotāji no klasēm, kurās mācās 15 gadus veci skolēni. Šie skolotāji māca kādā klasē no septītās līdz desmitajai. Nedaudz vairāk par 10% no aptaujātajiem skolotājiem bija matemātikas skolotāji, kuri aizpildīja papildus aptauju, bet matemātikas skolotāju dati šajā rakstā ietverti kopējos rezultātos par Latvijas skolotājiem. TALIS SSNP pētījuma segmentā piedalījās Austrālija, Somija, Latvija, Meksika, Portugāle, Rumānija, Singapūra un Spānija, bet šajā rakstā publicētajā datu analīzē netiek veikti starptautiski salīdzinājumi un citu valstu datu analīze, jo līdz raksta iesniegšanai (2015. gada martam) nav publicētas starptautiskās datu bāzes.

No 2092 datu analīzē ietvertajiem Latvijas skolotājiem 22% bija no Rīgas, 15% no pārējām astoņām republikas pakļautības pilsētām, 21% no citām pilsētām un 42% no laukiem. 36% skolotāju strādāja pamatskolās, 53% - vidusskolās, 11% - ģimnāzijās. Datu analīzes mērķis bija noskaidrot, vai pastāv kādas sakarības starp skolotāju apmierinātību ar savu darbu un profesiju un skolas skolēnus, citus skolotājus, skolas administrāciju, skolas veidu un skolas atrašanās vietu raksturojošiem mainīgajiem.

Rakstā aplūkoti divi pētījuma starptautiskajā datu bāzē pieejamie indeksi – skolotāju apmierinātība ar profesiju un skolotāju apmierinātība ar darba vidi (ADV). Abi indeksi starptautiski veidoti, lietojot apstiprinošās faktoru analīzes modeļus, to starptautiskās vidējās vērtības ir 10 ar standartnovirzi 2 (OECD, 2014B). Latvijā abu indeksu vidējās vērtības bija virs 10, kas norāda, ka vidēji skolotāji ir apmierinātāki ar savu darbu un profesiju, salīdzinot ar pārējo dalībvalstu vidējo. Indekss *Apmierinātība ar profesiju* veidots no skolotāju atbildēm četru punktu Likerta skalā uz četriem jautājumiem: „Skolotāja profesijas priekšrocības nepārprotami atsver tās trūkumus”, „Ja man būtu jāizlemj atkal, es joprojām izvēlētos strādāt par skolotāju”, „Es nožēloju, ka nolēmu kļūt par skolotāju”, „Es apsveru, vai nebūtu bijis labāk izvēlēties citu profesiju”. Līdzīgi veidots arī otrs indekss *Apmierinātība ar darba vidi*. Tas arī veidots, izmantojot četrus jautājumus: „Man patīk strādāt šajā skolā”, „Es ieteiktu savu skolu kā labu darbavietu”, „Es vēlētos strādāt citā skolā, ja tas būtu iespējams”, „Visumā es esmu apmierināts(-a) ar savu darbu”.

Rezultāti

Results

Analizējot datus, tika iegūti vairāki ļoti negaidīti rezultāti. Pirmkārt, jāatzīmē, ka Latvijas skolotāju apmierinātība ar savu profesiju un darba vidi nav atkarīga ne no skolas atrašanās vietas, ne no skolas tipa. Pavisam nedaudz apmierinātāki ir Rīgas skolotāji, bet atšķirības nav statistiski nozīmīgas. Tāpat kopumā skolotāju apmierinātība nav saistīta ar skolēnus raksturojošiem parametriem – skolēnu sasniegumiem un sasniegumu izkliedi (t.i., vai klasē ir skolēni ar apmēram vienādiem sasniegumiem vai stipri atšķirīgiem). Tāpat apmierinātībai ar darba vidi nav saistības ar skolēnu sociāli ekonomisko stāvokli un tā izkliedi. Tas ir arī viegli skaidrojams – skolotāji ir profesionāļi un var strādāt ar jebkuriem skolā uzņemtiem skolēniem. Te gan ir viens izņēmums – ģimnāziju skolotāji.

Pēc Latvijā esošās sistēmas ģimnāzijas ir skolas, kurās skolēniem jāsasniedz augsti mācību standarti, jāparāda augsti sasniegumi. Tieši tajās ģimnāzijās, kurās mācās skolēni ar augstākiem sasniegumiem, skolotāji ar savu darba vidi ir apmierinātāki. Arī korelācija starp mainīgajiem ADV un skolas skolēnu vidējiem matemātikas sasniegumiem ģimnāzijās ir neliela, tomēr statistiski nozīmīga ($r=0,30$, standartkļūda $SK=0,05$).

Skolotāju apmierinātība ar darbu ir saistīta ar skolas kultūru – iespēju piedalīties ar skolu saistītu lēmumu pieņemšanā, sadarbību ar administrāciju, skolotāju savstarpējās sadarbību un sadarbību ar skolēniem. 1. tabulā parādīta ADV saistība ar iespējām aktīvi piedalīties skolas lēmumu pieņemšanā. Skolotājiem tika lūgts izteikt savu viedokli ar iespējamām atbildēm: „Pilnīgi nepiekrītu”, „Nepiekrītu”, „Piekrītu” un „Pilnīgi piekrītu”. Atbilžu variantu „Pilnīgi nepiekrītu” bija izvēlējušies ļoti maz skolotāju, un tas nav iekļauts rezultātu tabulās. No 1. tabulā iekļautajiem rezultātiem redzams, ka ar savu darbu visi skolotāji ir ievērojami apmierinātāki skolās, kurās ir savstarpēja sadarbība starp skolotājiem, administrāciju, skolēniem un viņu vecākiem. Šādas sadarbības notiek lielākajā daļā Latvijas skolu, tikai salīdzinoši neliels skaits skolotāju ir pretējās domās.

1. tabula. Skolotāju apmierinātības ar darba vidi saistība ar sadarbības procesiem skolās

Teachers' satisfaction with current work environment in connection with the co-operation processes in schools

Apgalvojums, par kuru skolotāji izsaka savu viedokli	Viedokļa variantu izvēlējušo skolotāju skaits procentos Indeksa „Apmierinātība ar darba vidi” vērtība (iekavās –indeksa standartklūda)*		
	Nepiekrītu	Piekrītu	Pilnīgi piekrītu
Šajā skolā personālam ir nodrošināta iespēja aktīvi piedalīties skolas lēmumu pieņemšanā.	11% 10,7 (0,21)	66% 12,0 (0,05)	21% 13,0 (0,11)
Šajā skolā vecākiem vai aizbildņiem ir piedāvāta iespēja aktīvi piedalīties skolas lēmumu pieņemšanā.	9% 11,1 (0,25)	67% 11,9 (0,06)	21% 12,9 (0,10)
Šajā skolā skolēniem nodrošināta iespēja aktīvi piedalīties skolas lēmumu pieņemšanā.	12% 11,0 (0,21)	69% 12,0 (0,06)	13% 13,2 (0,10)
Šajā skolā pastāv kopīga atbildība par skolas jautājumiem.	15% 10,8 (0,14)	68% 12,1 (0,06)	16% 13,15 (0,10)
Šajā skolā pastāv sadarbība, kuru raksturo savstarpējs atbalsts.	12% 10,6 (0,18)	67% 12,0 (0,05)	19% 13,2 (0,10)

* *Standard errors in parentheses*

2. tabulā parādīta skolotāju apmierinātības ar darba vidi indeksa saistība ar attiecībām ar skolēniem. Skolotāji ir vairāk apmierināti ar savu darbu, ja attiecības ar skolēniem ir labas vai ļoti labas. Un tādas tās ir lielākajā daļā Latvijas skolu. Pretējās domās ir tikai katrs divdesmitais vai pat katrs trīsdesmitais skolotājs.

2. tabula. Skolotāju apmierinātības ar darba vidi saistība ar attiecībām ar skolēniem
Teachers' satisfaction with current work environment in connection with relationships with students

Apgalvojums, par kuru skolotāji izsaka savu viedokli	Viedokļa variantu izvēlējušo skolotāju skaits procentos Indeksa „Apmierinātība ar darba vidi” vērtība (iekavās – indeksa standartkļūda)*		
	Nepiekrītu	Piekrītu	Pilnīgi piekrītu
Šajā skolā skolotāji un skolēni parasti labi saprotas.	5% 10,5 (0,23)	80% 12,0 (0,06)	13% 13,3 (0,12)
Lielākā daļa skolotāju šajā skolā uzskata, ka skolēnu labsajūta ir svarīga.	3% 10,3 (0,33)	73% 11,8 (0,06)	34% 13,0 (0,10)
Lielākā daļa skolotāju šajā skolā ir ieinteresēti skolēnu teiktajā.	5% 10,8 (0,24)	79% 12,0 (0,07)	15% 13,1 (0,12)
Ja kādam šīs skolas skolēnam ir nepieciešama papildu palīdzība, skola to nodrošina.	1% ...	61% 11,7 (,07)	38% 12,7 (,07)

* *Standard errors in parentheses*

Aptaujā bija sērija jautājumu par to, vai skolotāji saņem atsauksmes par savu darbu no ārējām personām vai organizācijām, no skolas direktora, no cita skolas vadības pārstāvja, no nozīmētā mentora un no citiem skolotājiem. ADV indeksam bija saistība tikai ar atsauksmju saņemšanu no skolas direktora, atsauksmju saņemšana no citām personām nebija statistiski nozīmīgi saistīta ar ADV. Neatkarīgi no tā, kādas atsauksmes (pozitīvas vai negatīvas) skolotāji saņem no savas skolas direktora, to saņemšana vairo skolotāju apmierinātību ar savu darba vidi. Jāatzīmē, ka direktori nav dāsnī sava viedokļa izteikšanā – tikai 28% līdz 43% skolotāju ir saņēmuši atsauksmes par atsevišķām darba jomām. ADV indeksa atšķirības nav lielas, bet visos tabulā aplūkotajos gadījumos tās ir statistiski nozīmīgas pie 95% ticamības.

3. tabula. Skolotāju apmierinātības ar darba vidi saistība ar atsauksmju saņemšanu no skolas direktora
Teachers' satisfaction with current work environment in connection with feedback received from the school principal

Apgalvojums par atsauksmju saņemšanu par savu darbu no skolas direktora	Viedokļa variantu izvēlējušo skolotāju skaits procentos Indeksa „Apmierinātība ar darba vidi” vērtība (iekavās – indeksa standartkļūda)*	
	Ir atsauksmes no direktora	Nav atsauksmju no direktora
Atsauksmes pēc tieša jūsu mācību darba novērošanas klasē	43% 12,3 (0,07)	57% 11,8 (0,09)
Atsauksmes par jūsu mācību darbu no skolēnu aptaujām	28% 12,4 (0,08)	72% 11,9 (0,08)

Atsauksmes pēc vērtējuma par jūsu zināšanām mācību priekšmetu saturā	28% 12,4 (0,08)	72% 11,9 (0,09)
Atsauksmes pēc jūsu skolēnu pārbaudījumu atzīmju analīzes	30% 12,3 (0,10)	70% 11,9 (0,08)
Atsauksmes pēc jūsu darba pašnovērtējuma (piem., portfolio prezentācijas novērtējums)	42% 12,3 (0,08)	58% 11,8 (0,10)
Atsauksmes pēc aptaujām vai pārrunām ar vecākiem vai aizbildņiem	31% 12,4 (0,09)	69% 11,9 (0,08)

* *Standard errors in parentheses*

Kopsavilkums un secinājumi *Conclusions*

Kopumā Latvijas skolotāji ir apmierināti ar savu darba vidi, un skolotāju apmierinātību ar darbu visvairāk ietekmē pozitīva un demokrātiska skolas kultūra.

Skolotāju apmierinātība ar savu profesiju un darba vidi nav atkarīga ne no skolas atrašanās vietas, ne no skolas tipa. Tā nav atkarīga arī no skolēnu mācību sasniegumiem vai viņu sociālekonomiskā stāvokļa.

Ģimnāzijās skolotāji ar savu darba vidi ir apmierinātāki. Ar savu darbu visi skolotāji ir ievērojami apmierinātāki skolās, kurās ir savstarpēja sadarbība starp skolotājiem, administrāciju, skolēniem un viņu vecākiem.

Skolotāji ir vairāk apmierināti ar savu darbu, ja attiecības ar skolēniem ir labas vai ļoti labas.

Neatkarīgi no tā, kādas atsauksmes (pozitīvas vai negatīvas) skolotāji saņem no savas skolas direktora, to saņemšana vairo skolotāju apmierinātību ar savu darba vidi.

Summary

Teacher job satisfaction is an important indicator of professional efficiency.

Overall, teachers in Latvia are satisfied with their work environment and profession, and teachers' job satisfaction is mostly affected by positive and democratic school culture.

Teachers' satisfaction with their profession and work environment does not depend on location of the school, nor the type of school. It does not depend on the students' achievement level nor their socio-economic status.

Gymnasium teachers are more satisfied with their current work environment than teachers from other schools. In schools where there is mutual cooperation between teachers, administration, students and their parents, teachers are significantly more satisfied with their work environment.

Teachers are more satisfied with their work, if relationships with students are good or very good.

Regardless of whether teachers receive any feedback (positive or negative) from their school head, the reception enhances teachers' satisfaction with their work environment.

***Pētījums veikts Eiropas Sociālā fonda finansētā projekta „Atbalsts izglītības pētījumiem”
Nr. 2011/0011/1DP/1.2.2.3.2/11/IPIA/VIAA/001 ietvaros***

**Literatūra
References**

- Caprara, G.V. et al. (2003). “Efficacy beliefs as determinants of teachers’ job satisfaction”. *Journal of Educational Psychology*, Vol. 95/4, pp. 821-832.
- Chieffo, A. M. (1991). “Factors contributing to job satisfaction and organizational commitment of community college leadership teams”. *Community College Review*, Vol. 19, No 2, 15-25.
- Güteryüz, G., Güney, S., Aydin, E.M., Aşan, O. (2008). The mediating effect of job satisfaction between emotional intelligence and organisational commitment of nurses: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 45 (11), pp. 1625-1635.
- Josanov-Vrgovic, I., & Pavlovic, N. (2014). Relationship Between the School Principal Leadership Style and Teachers’ job Satisfaction in Serbia. *Montenegrin Journal of Economics*, 10(1), 43-58.
- OECD (2014 A). *TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning*, TALIS, OECD Publishing, Paris. Available at: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8714021e.pdf?expires=1422539402&id=id&accname=oid019822&checksum=241C6D4AAE1C22FBA5171EE7633E65A1>
- OECD (2014 B). *TALIS 2013 Technical Report*. OECD Publishing, Paris. Available at: www.oecd.org/edu/school/TALIS-technical-report-2013.pdf
- Robbins, S. (2001). *Organizational behavior* (9th edition). New Jersey, Prentice-Hall.
- Usop, A. M., Askandar, D. K., Langguyuan-Kadtong, M., & Usop, D. A. S. O. (2013). Work Performance and Job Satisfaction among Teachers. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(5), 245-252.